2
206

Партія Українських Соціялїстів - Революціонерів.

„Боротьбою здобудем ми право своє!“

Українцї, Росія й війна.

(Замітки й матеріяли.)

Написав
Микола Залїзняк.

Наклад і друк партійної друкарнї.
1915.

Брошура тов. Юрія Ручки, — „Російські соціялїсти й теперішна війна“ дає гарний огляд і справедливу критику становища певних ґруп і напрямів російських соціялїстів до теперішної світової війни. В сїй брошурі лише кількома словами згадано про становище до війни українських соціялїстичних і инших партій. В сїй справі хочемо подати тут кілька уваг і матеріялів. Згори одначе зазначаємо, що докладне і по можности повне представленнє і критичне розглянене свого питаня не входить тут в нашу задачу.

Становище до війни й позиція Партії Українських Соціялїстів-Революціонерів добре характеризуєть ся виданими нею відозвами. З сих відозв, яко матеріял, наводимо тут в цїлости деякі, що мають загальнїйший інтерес. Перші дві відозви видано на самім початку серпня минулого року, коли ясно стало, що зачинаєть ся великий світовий пожар, а третю в половинї сього ж місяця.

Перша відозва має такий текст:

До української інтелїґенції в Росії.

„Надходить війна! Для імперіялїстичних забаганок московського правительства, яке хоче в крови війни затопити початки нового визвольного руху на Українї і серед власного народу, будуть гинути задурно тисячі й десятки тисяч синів нашого народу.“

„Надходить загально европейський конфлїкт, в якім буде рішати ся доля, держав який змінить полїтичну карту Европи“.

„Український нарід і Україна довгий час були рабами московського правительства, довгий час тягнули його ганебне ярмо. В 1905-6 роках зроблено пробу розбити самодержавну Росію, тюрму народів перетворити в конституційну державу. Сю пробу російське правительство здушило силою свого війська.“

„Тепер надходить час, коли Росія, як імперія, ставить на карту своє істнованнє. Користаймо-ж з догідної хвилї, розпочинаймо наново боротьбу проти московського пано-

вання за права нашого народу. Їдім до народу, освідомлюймо й орґанізуймо його до чинної боротьби за національну свободу й незалежність, за економічне визволеннє від дідичів і капіталїстів.“

„Чим більший буде національно-революційний рух на Україні, тим слабшим почуватиме себе московський самодержавний уряд. Чим слабший він буде, тим легше буде европейським державам розбити його, тим легшою буде й наша боротьба, щоби розвалити нарештї ненависну нам тюрму народів, самодержавну, імперіялїстичну Росію, яка душить у своїх лапах і ссе кров уже з богатьох народів, а все ще хоче загарбувати нові народи й нові краї.“

„Понесїм в як найширші круги нашої суспільности й нашого народу гасло самостійної, нї від кого незалежної України в границях цїлої тої теріторії, на якій живе наш нарід. Перед лицем загально-европейського конфлїкту, сеї страшної оружної боротьби держав, підготовлюймо й розпочинаймо оружну боротьбу українського народу за свою незалежність. Ся буря, яка насуваєть ся на нас, тільки тодї не лишить нас рабами в чужім ярмі, коли ми будемо самі бороти ся за себе, коли справдї своєю боротьбою покажемо світови, що живемо як нарід, що хоче сам бути паном над собою.“

„Самостійна, нї від кого незалежна українська демократична республика — ось наша цїль!“

„Оружна боротьба проти московського самодержавства, розваленнє тюрми народів, — ось засоби, що поведуть нас до сеї цїли.“

„Ширьмо ж ідею самостійної України!“

„Орґанїзуймо наш нарід до оружної боротьби!“

„Ослаблюймо всякими способами російський уряд! — Памятаймо, що побитє його в теперішнїм европейськім конфлїктї — се запорука, що побідить загально-російська революція народів Росії, що побідить і національна революція українського народу.“

„Хай же живе озброєне повстанє українського народу!“

„Хай живе українська демократична республика! Хай живе самостійна Україна!“

Як бачимо, ся відозва дуже ясно й недвозначно ставить питанє про те, яке становище має зайняти супроти війни українська інтелїґенція й український нарід. Вони повинні доложити всеї своєї енерґії, щоби орґанїзувати на Україні національно-революційний рух з гаслом самостійної української держави. Не до пасивности й уболїваня з приводу вибуху війни кличе відозва, а до чину, до боротьби,

до віри лише у власну силу. Дуже бо добре зазначено у відозві, що „ся буря, яка насуваєть ся на нас, тільки тоді не лишить нас рабами в чужім ярмі, коли ми будемо самі бороти ся за себе, коли справді своєю боротьбою покажемо світови, що живемо як нарід, що хоче сам бути паном над побою“. Підчеркуючи потребу як найострійшої боротьби проти царату, потребу розваленя і знищеня сучасної російської імперії, для здобутя самостійної України, відозва дає відповідь і на питанє, чого треба сподівати ся й бажати, чи побіди, чи погрому Росії в теперішній війні. Відповідь на се питанє така: „памятаймо, що побитє його (російського уряду) в теперішнім загально-европейськім конфлїктї — се запорука, що побідить і національна революція українського народу“.

Вже у відозвах Партії, видаваних в кінци 1906 і в 1907 роцї, було виразно зазначено, що проґрамовим, основним домаганєм і цїлю партії є здобутє самостійної української держави з демократичним і републиканським ладом. Яко практичне домаганє й гасло виставляло ся в тих самих відозвах скликанє установчого конституційного зібраня в Київі для розгляненя й упорядкованя сеї справи. Своїм домаганєм самостійної України Партія Українських Соціялїстів-Революціонерів основно ріжнила ся від партії російських соціялїстів-революціонерів, яка в своїй проґрамі вставила точку про перетворенє Росії в республику на федеративній основі, без близшого одначе конкретизованя сеї справи. Сим ріжнила ся вона й від української соціяльдемократії, яка виставляла своїм проґрамовим домаганєм лише автономію Україну, рішучо й прінціпіяльно відкидаючи домаганє державної самостійности України. Партія українських соціялїстів-революціонерів обстоювала той погляд, що домаганє автономії України може бути лише конкретно-полїтичним домаганєм, домаганєм біжучої хвилї, але що домаганєм основним, максімальним все мусить бути змаганє до самостійної України. Се домаганє зближувало нашу партію до безпартійної революційно-національної української орґанїзації „Оборона України“.

Погляньмо, які арґументи можна навести на користь сього проґрамового домаганя. Взяте само по собі, абстрактно, воно з соціялїстичного погляду зовсїм ясне й зрозуміле. Нарід з величезною й богатою власною теріторією, який своїм числом належить до найбільших у Европі народів, безперечно має всяке право на власне державне істнованє — має таке само право, як Французи, Нїмцї, Анґлїйцї. І як соціялїсти сих держав нїде не виступають прінціпіяльно проти самого факту істнованя сих держав і нїде не говорять про потребу їх скасованя, а лиш про потребу

їх зреформованя в соціялїстичнім дусї, евентуально про потребу орґанїзованя сих держав, при побідї соціялїзму, в загальну федерацію або конфедерацію, так і українські соціялїсти мають повне й незаперечене право домагати ся державного житя для свого народу, мають повне право для здобутя сеї цїли нести такі самі жертви й уживати таких самих способів, яких ужили би соціялїсти кождої з сучасних західно-европейських держав для оборони державної орґанїзації власного народу.

Карл Маркс писав, що пролєтарі не мають батьківщини. Чому тепер пролєтарі всїх західно-европейських держав і всї західно-европейські соціялїстичні партії думають, що мають вітчину? Бо на перших стадіях капіталїзму, коли він безоглядно визискував робітництво й не давав йому змоги культурно розвивати ся й брати леґальну участь в полїтичнім житю, робітництву остаточно могло бути байдужим, чи живе він у власній з національного погляду державі, чи нї, йому могло видавати ся байдужим, чи визискує його свій, чи чужий капіталїст. Наводимо се розумованє не для того, щоби воно було слушне (на нашу думку воно глубоко мильне), а тому, щоби показати, чому за часів Карла Маркса могла повстати й знайти свій вираз думка про те, що „пролєтарі не мають батьківщини“. В пізнїйших стадіях капіталїзму робітництво настільки виросло культурно й полїтично, що прилучило ся до загально-національної культури, стало навіть важним творчим чинником її, здобуло впливи й значінє в полїтичнім житю своєї держави, одержало змогу користати з неї у своїй боротьбі проти капіталїзму, змусило її переводити важні соціяльні й економічні реформи на свою користь і користь широких мас народу. Тодї воно зрозуміло всю величезну вагу і значінє власної, національної державної орґанїзації. Ставши важною складовою частиною народу, хотячи навіть бути виразником його інтересів, робітництво в Західній Европі тим самим побачило в національній державі свою батьківщину й заявило, що готове пролити свою кров в її обороні. Таким чином ми бачимо, що постулят державної самостійности цїлковито годить ся з соціялїстичною думкою й соціялїстичним світоглядом. Сам по собі взятий, він не має в собі нїчого несоціялїстичного.

Ось чому партія українських соціялїстів-революціонерів, як і українська соціяльно-демократична партія в Австрії, мали з загально-соціялїстичного погляду рацію, ставлячи своїм ідеалом самостійну Україну. Український нарід цїлий в теперішности не має батьківщини, й кому ж як не українським соціялїстичним і революційним партіям, яких найбільше обходить добробут народу й його розвиток, розуміти все величезне значінє постуляту самостійної України.

Коли ж доси гасло се, особливо на російській Україні, не стало ще загально-національним ідеалом, то пояснюєть ся се низьким доси степенем розвитку там національного українського житя..

Друга відозва звернена до селян:

„Брати селяне! Ви пригадуєте собі добре, як ви в 1905 і 1906 роках розпочали боротьбу за краще житє, боротьбу за землю і волю. Довго, цілі століття перед тим, терпіли ви в кайданах панськой неволї і в кайданах самодержавного уряду. Ви поливали землю своєю кровю й потом, а вся ваша праця йшла на панів. Пани вели сите, веселе житя, а ви голодували по своїх хатах.

„Та сього мало! Ви давно дали би собі раду з панами, давно здобули би собі краще житє, але за панів стояло й стоїть самодержавне московське правительство зі своїм військом і своїми гарматами й рушницями, зі своїми поліцаями й урядниками, зі своїми нагайками і вязницями.

„Та що найгірше! Се військо, ся опора панів і правительства, ваших завзятих ворогів, складаєть ся з синів простого народу, з ваших власних дітей. Коли московське правительство, жадне на чужі краї, довело до війни з Японією, воно забрало силу народу на вірну смерть. Тисячі, десятки й сотні тисяч людей загинули в сїй війнї, а коли ті, що лишили ся дома, не могли далї витерпіти й розпочали боротьбу за свої права, правительство московське ужило війська проти вас.

„Знаєте добре, якими способами, якими насильствами спинив московський уряд визвольний рух. Знаєте, що з того часу мало що покращало житє на нашій Україні. По давному визискують нас пани й уряд, по давному нема ніяких свобід. Не маємо ми своєї власної школи, лише чужу московську, не маємо ми своєї власної управи, по давному про всї наші справи й потреби рішаємо не ми самі, не свобідно вибрані самим народом люде, а московське правительство в Петербурзї.

„Тепер надходить війна. Знову беруть вас до царського війська, знову будете ви задурно проливати свою кров для забаганок свого найлютїйшого ворога — московського уряду. І знаєте ви добре, що як не побють царського війська чужі держави, то ще гірше буде нам жити.

„Годї вже далї терпіти! Користаймо зі слушного часу. Користаймо з того, що на ворожий нам московський уряд ідуть війною чужі держави! Розпочинаймо наново боротьбу! Борімо ся за права свого народу. Борімо ся за його самостійність, щоби він сам правив собою, сам через своїх людей давав собі лад.

Борімо ся за самостійну, ні від кого не залежну Україну! Бо коли ми будемо самі панами на своїй землї, тодї здобудемо собі й краще житє.

Розпочинаймо освідомлювати темних селян, єднаймо ся в тайні товариства й зброймо ся, щоби виступити проти панів і московського уряду. Не позвольмо йому, щоби він міг зібрати військо, бо коли його побють, легше буде й нам побороти його.

Самостійна, ні від кого незалежна Україна, Україна без хлопа й без пана, як казали наші славні предки козаки, — ось наша цїль!

Хай же живе повстанє! Хай живе революція для здобутя вільної України! Хай живе самостійна Україна без хлопа і без пана!“

Третя відозва видана до робітників:

„**Товариші!** Австро-Угорщина й Німечична проголосили війну Росії. Російське самодержавне правительство само втягло нашу країну у війну. Боячи ся революційного руху робітництва, який останнїми часами знову почав набирати сили, російський уряд думав відвернути увагу народу від внутрішних справ успішною війною проти инших держав. Особливо не давала йому спокою Австрія, де живе й має свободу чотирі мілїони українського народу. Російський уряд жорстоко переслїдує й нищить всякі прояви українського житя в Росії, але бачить, що не може, не має вже сили ніякими способами спинити визвольного руху українського народу. Навіть поліційні заборони вже не помагають йому. Святкованнє ювилею Шевченка було заборонене — тим голоснїйшим був протест Українців на улицях Київа! І російський уряд зрозумів, що хиба якимись надзвичайними, досї не уживаними способами зможе він знову приборкати революційно-національний рух серед нашого народу. Сей спосіб — побити Австрію, забрати від неї ту частину Галичини, де живе решта нашого народу, а по побідї з цїлою силою здавити всї прояви нашого житя. Маючи в своїх руках Галичину, російський уряд був би певний, що вона вже не буде тим місцем, з якого досї вогонь національної свідомости розходив ся по цїлій Українї.

Забрати від Австрії Галичину! Мати весь український нарід у своїй власти! Ось цїль російського уряду, і для сеї цїли знайшов він добрі знаряддя. Збаламучена російськими грішми й аґентами, Сербія раз у раз непокоїла Австрію, а в Галичинї орґанізував російський уряд за гроші цїлу партію запроданців-москвофілів, які мали підготовити ґрунт для його побіди. Довго тягла ся ся підготовча робота російського уряду на знищеннє нашого

народу. Але коли Серби за чинною помічю свого власного правительства і при участи офіціяльних представників російського уряду вбили в Сараєві австрійського наслідника престолу з його жінкою, австрійській державі увірвав ся терпець. Для своєї власної охорони вона мусїла покласти край роботї російського уряду. Австрійський уряд зажадав від Сербії цїлковитої покори, а коли вона не зробила сього, виповів їй війну. У відповідь на се російське правительство розпочало мобілїзацію цїлого свого війська і фльоти, почало готувати ся до нападу і на Австрію і на її союзника Німеччину. Російське військо перше напало на Німеччину, й вона проголосила тодї війну Росії. За прикладом Німеччини пішла й Австрія.

Товариші! В сїй війнї рішаєть ся наша доля! Побідить Росія — ще довгі десятки лїт будемо під царськом батогом. Побє Німеччина й Австрія російський уряд і військо, — легшою буде наша боротьба за національне визволеннє, за краще житє. Українське робітництво бореть ся не лише за національне визволеннє, воно бореть ся також за визволеннє соціяльне, за визволеннє працї від кайданів капіталу. Але воно знає, що лише усуненнє національної неволї, лише свобідний розвиток українського народу дадуть йому змогу всю силу обернути на боротьбу проти сучасного капіталїстичного ладу. Ось чому українське робітництво теж прийняло гасло Самостійної України.

Товариші! В сїй рішучій хвилї беріть ся знову до боротьби проти російського уряду! Революція, яку ви почнете по містах, не позволить російському урядові вийти переможцем в теперішній війнї. А чим більше буде побитий російський уряд під час війни, тим лекше буде нам добити ся визволення. Орґанїзувати й перевести в житє загальне повстаннє українського народу проти російського самодержавства — ось єдиний спосіб до здобутя нашої цїли — самостійної й незалежної, вільної й демократичної України! А в вільній Українї легше буде нам добити ся не лише кращого житя, але легше буде вести боротьбу проти капіталїзму.

Берім ся ж до зброї!

Хай живе загальне повстаннє Українського народу!

Хай живе самостійна, демократична Україна!

Хай живе соціяльна революція!“

В сїй відозві треба підчеркнути отсе місце: „лише усуненє національної неволї, лише свобідний розвиток українського народу дадуть йому змогу всю силу обернути

на боротьбу проти сучасного капіталїстичного ладу.“ Тут повторюєть ся думка, яку дуже добре уґрунтували фактами житя вже австрійські соціяльно-демократичні теоретики національної справи, а саме, що лише полагодженє національної справи, лише усуненє національного гнету одного народу над другим сотворюють відповідні умови для клясової боротьби пролєтаріяту проти власної буржуазії. Доки істнує національний гнет, доти пролєтаріят муситиме стояти під дуже великими ідейними впливами своєї буржуазії. Се й зрозуміло, бо ся буржуазія в національний области є так само переслїдуваною, як і пролєтаріят, і силою річей бере на себе ролю провідника в обороні національних прав свого народу. Звідси й для соціялїстів випливає обовязок в інтересах самого соціялїстичного руху не погорджувати національною справою й роботою над ширенєм національної свідомости серед робітництва й над творенєм національної культури; навпаки, вони повинні зорґанїзувати ся як національна партія свого народу й вести таку національну полїтику, яка як найскорше довела би до визволення їх народу від національного гнету.

Вже в сїй відозві до робітництва підчеркнено, що одною з дуже важних причин, що спонукали Росію до війни, було її бажанє здобути Галичину, щоби знищити там небезпечне для неї вогнище українського національного руху. Сей самий мотив повторюєть ся і в иншій відозві партії „До українського народу“. В сїй відозві між иншим читаємо: „Два місяцї війни виказали зовсїм ясно змагання Росії. Як і треба було сподївати ся, вона звернула всї свої сили не проти Нїмеччини, як того вимагала Франція, а проти Австрії. Забрати за всяку цїну від Австрії землї, заселені Українцями, щоби здушити і там національне житє наше — ось її головна цїль в сїй війнї.

„За короткий час свого панования в окупованих областях проявили Москалї супроти нас ту саму безоглядність, яка характеризує їх полїтику в Росії. Російський ґубернатор Галичини, Бобрінскій, в своїй промові до львівського маґістрату заявив, що Галичина „русскій край“, що там живе „русскій народ“, що все публичне житє мусить бути „русскимъ“. Як би українські землї Австрії лишили ся під російським панованнєм, се означало би знищеннє тих вогнищ свобідного й широкого національного житя, які ми досї ще мали, й які підтримували наші змагання в Росії. Характеристичним є також кокетованнє сього російського урядника з Поляками, які представили наш нарід в Галичинї як зрадників лише для того, щоби відвернути увагу австрійського правительства від своєї дїйсної зради на користь Росії.

„Український народе! Ти знав і знаєш, що нема тобі житя під російськім панованнєм. Ти можеш здобути собі свободу і незалежність лише на руїнах теперішної Росії. Ось чому австрійське й німецьке військо — не вороги твої, але освободителї з московського ярма. Чим більше будуть вони нищити основу російської імперії — її воєнну силу, тим більше виглядів на успіх матиме й наша визвольна боротьба.

„В теперішній Росії всяка леґальна українська робота є неможлива. З тим більшим запалом берім ся до роботи революційної. Хай гасло самостійної й незалежної України стане гаслом мілїонів і мілїонів. Здійсненнє сеї нашої мрії лежить заразом в інтересї ворожих Росії держав — Німеччини й Австрії, бо лише відірванє України від Росії й сотворенне самостійної Української держави може зробити Росію нешкідливою для Европи.

„Український народе! Ти завсїди боров ся не лише за свої полїтичні й національні права. Ти боров ся також за справедливий соціальний лад. Тому самостійна Україна мислима лише при переведенню в житє нашого давного гасла — земля для селян! Бо лише відобраннє землї від польських і московських панів дасть нам наново силу, бо маса нашого народу складаєть ся головно з селян.“

Ся відозва дуже добре характеризує полїтичну орієнтацію, яку повинен заняти український нарід під час війни. Ведучи свою національну боротьбу, числячи лише на власні сили, він повинен одначе орієнтувати ся в ситуації і здавати собі справу, що коли розходить ся о Німеччину й Австрію в сїй війнї проти Росії, то сї дві держави силою обставин є й мусять бути союзниками українського народу. Чому? Насамперед на основі полїтитичного правила „ворог мого ворога є мій приятель“. Ми стоїмо на тім становищу, що нашим ворогом є насамперед царат. Ось чому нашим полїтичним приятелем стають держави, що виступили проти нього з війною й старають ся його побити. Ми переконані, що кожде воєнне ослабленє царату відкриває нам нові перспективи для нашої національної роботи. Але сього мало. Ми є вороги також Росії — російської імперії в її теперішнім складї й бажаємо її розбитя й відірваня від неї України. І держави, що ведуть війну проти Росії, є наші полїтичні приятелї, бо коли-б вони побили Росію так, що Австрія могла забрати від неї частину української теріторії, то се означало би для українського населеня сеї теріторії визволенє від російського ярма, се означало би для нього здобутє можливости свобідного національного розвитку. Заразом се скріпило би полїтичну силу українського елєменту

в Австрії й дало би йому можливість далеко успішнійше вести свою боротьбу проти Поляків.

Лишаєть ся одначе ще питанє, чи справді відірванє України лежить в інтересї Австро-Угорщини й Німеччини й наскільки поважно вони задивляють ся на сю справу. Ми знаємо, що Росія устами головного начальника всїх російських воєнних сил, великого князя Миколи Миколаєвича, офіціяльно заявила в маніфестї до „Народів Австрії“ що несе їм всїм „свободу й здійсненє їх народних змагань“. Знаємо, що проґрамою, отверто-проголошеною, цїлого потрійного союзу, є роздїл Австро-Угорщини. Німеччина й Австро-Угорщина з подібними заявами що до Росії офіціяльно доси не виступали. Зате нїхто не заперечить того факту, що Україна й українська справа стали предметом дуже поважної дискусії на сторінках німецької преси. Не підлягає сумнївови й те, що німецька й австрійська дипльоматія поважно зайняли ся сею справою, й Україна дійсно стала, наслїдком війни, обєктом міждержавної полїтики. І обєктивні факти полїтичного житя не перечать тому, що в інтересї Австро-Угорщини й Німеччини справдї лежить відорванє України від Росії. Сї держави розуміють, що Росія без такої провінції, як Україна вже нїколи не може бути для них небезпечною. Все залежить від того, чи матимуть вони потрібну мілїтарну силу, щоби на голову побити Росію. В кождім разї уважне трактованє української справи, велика свобода рухів для орґанїзацій російських Українців вказують на те, що неґативне відношенє правительств до української справи або недоцїнюванє її вже минули безповоротно.

Про становище до війни української соціяльної демократії Росії ми маємо дещо матеріялу. Одна ґрупа видала доси в українськім перекладї брошуру Парвуса „На оборону демократії проти царизму“. В передмові до сеї брошури її видавців читаємо:

„З окрема цїнна дуже для нас, українських соціяльдемократів, передмова Парвуса до сього українського виданя. Вона, поруч з недавною заявою Н. Ленїна про бажаність визволеня України, розвіє теж чимало полїтичних сумнївів і пересудів, що нишпорили в рядах ще не доволї полїтично і національно свідомих робітників, і покаже й їм, що навіть не Українцї, і то найкращі марксістські голови, признають в дану хвилину велике значінє для демократії цїлої Европи, в тім числї й для демократії Росії, розваленя безглуздої централїстичної царської держави і утвореня поруч з иншими новими національними державами і сильної

самостійної демократичної України з сильним землею селянством.

„Чи ж може тим більш бути який небудь сумнів для нас, свідомого українського робітництва, — яким шляхом в пору сеї світової бурі нам іти?

„Для видавців сеї брошури такого сумніву не було від першого дня війни, бо вже просте пролетарське революційне почутє й навіть простий мужицький розум говорять: — Ми мусимо скористуватись чудовою нагодою, щоб скінчити з своїм головним ворогом, московським деспотизмом, і все, що бє тепер сей деспотизм — то наш історичний союзник! Ми мусимо в сей мент поставити знов і мусимо конче здійснити свої старі революційні гасла й бажаня: — повних прав народови, волї та землї!“

Друга ґрупа української соціяль-демократії видала недавно в Швайцарії перше число свого орґану „Боротьба“. Загальне становище сеї ґрупи може до певної міри характеризувати її заява, що „українська соціялдемократія, ворожа до мілїтарного морду, який тепер дієть над нашим народом, повинна тепер зєднати свою увагу і всї свої сили на те, щоби по всій Україні розкинути зерна революції проти нашого віковічного ворога, проти царату.“ На жаль поза сією заявою не знайдемо в цїлім числї ґазетки нїчого позитивного, жадної полїтичної проґрами для українського робітництва під теперішну хвилю. Навпаки — всї статї повні гидких, неправдивих і демаґоґічних нападів на найвисшу національну репрезентацію українського народу в Австрії й на ті ґрупи українців з Росії, що виступили в Европі з отвертим домаганнєм відорваня України від Росії й розваленя сеї „тюрми народів“. Щоб не бути голословним, наведемо кілька прикладів.

Говорячи про те, що українській нарід в Австрії активно виступив проти Росії (утворенє українських добровільних леґіонів), автор пише:

„Одним словом, мілїтаристично-„самостійницька“ передвоєнна українська кампанія в Австрії була на дїлї тільки кроком вперед по лїнії австрійського льояльізму і тим самим по лїнії ослаблення демократичних позицій галицьких Українців. В час війни се ослабленє демократичних позицій і повна залежність української міщанської полїтики від правительства виявили ся в повній і огидній наготї“. Коли взяти на увагу, що на чолї „мілїтаристично-самостійницької передвоєнної української кампанії“ стояли між иншим визначні члени і провідники української соціяль-демократії в Австрії, коли взяти на увагу, що й доси на чолї орґанізації українських „Січових Стрільців“ стоять між иншими також українські соціяль-демократи, то виникає питаннє,

чому автор свій закид про „австрійській льояльїзм“ і „ослабленє демократичних українських позиций“ кидає на адресу українського міщанства, а не згадує анї словом про анальоґічне поступованє української соціяль-демократії в Австрії? Ми лїпше думаємо про українську соціяль-демократію в Австрії, ніж „українські соціяль-демократи“ з „Боротьби“. Не з льояльїзму австрійського пішла вона зі зброєю в руках проти Росії, а для боротьби за кращу будучність свого народу, бо вона не пересякла тою наскрізь рабською психольоґією, якою пересякли пани з „Боротьби“, для яких всяка думка, всяке змаганє Українців до полїтичного визволеня українського народу від російського панованя є, так само як для Меншікова і „Нового Времени“, не проявом полїтичної свідомости, а „австрійською“ або „німецькою“ інтриґою. А що панове з „Боротьби“ дійсно мають психольоґію Меншікова, про се аж занадто свідчать їх виступи проти орґанїзацій російських Українців, що виступили тепер з гаслом самостійної України.

Ітак про „Союз визволення України“, орґанїзацію Українців з російської України, говорить ся, що він є „філією галицької Головної Української Ради і слугою австрійського правительства“. На доказ сього твердженя ми не знаходимо в цілій довгій статї проти „Союза“ жадного факту. А навіть, як би „Союз“ був філією галицької Головної Української Ради, се не така вже нечесть для Українців з Росії — чому автор замовчує, що в її склад входять офіціяльні представники української соціяль-демократії в Австрії, а її віцепрезидентом є довголїтний провідник сеї партії, Микола Ганкевич.

Ще гидшим є напад на ту ґрупу української соціяльдемократії, про яку ми висше згадували. Їй закидаєть ся — теж без фактичної підстави, на основі лиш комбінацій — що вона „аґентурна“ орґанїзація австрійського правительства. А саме в статї „Приклад нечуваного нахабства“ написано: „З нашої статї про „Союз визволеня України“ читач знає, що ся орґанїзація в суті є аґентурою австр. правительства. Маючи від його величезні гроші, Союз не обмежив ся своєю віденською діяльністю, яку провадить під прапором монархічної України і в дусї ганебного та слїпого австрофільства, він засновує також (в Царгородї!) „Українську Соціяльдемократію“, як свою філїю, яко нову аґентуру австрійського правительства. Отже „соціялдемократична“ партія, яко аґентурна орґанїзація правительства! Чи може бути щось більше ганебне?“ А троха низше читаємо: „Не розуміємо ми, як міг Парвус (Парвус!) входити в зносини з австрійськими аґентами, дати їм свою брошуру зі спеціальною передмовою до українського виданя, в котрій

він люто нападає на Плеханова і взагалї на російських соціял-демократів за їх „націоналїзм і шовінїзм“? Невже Парвус дав ся „Союзови Визволеня України“ підкупити себе? Зрештою се вже річ російських товаришів навчити Парвуса розуму й порядности“.

Як бачимо, авторам статей в „Боротьбі“ скрізь снять ся, як і Меншікову, австрійські гроші й австрійські аґенти. Особливо яскраво проявило ся се в статї „Ганебна справа“ про діяльність українських соціялїстів-революціонерів. Тут автор пише річи, в які правдоподібно він сам не вірить і в які мабуть не повірить нїхто, хто має хоч трохи здорового розуму в голові. Наприклад, про низше підписаного написано дослівно: „І від імени „партії українських соціялїстів-революціонерів“, від імени всїх революційних орґанїзацій на Українї і від імени всього українського народа Микола Залїзняк обіцяв австрійському урядови повстанє і революцію в Росії і австрійській воєнній команді військову, між иншим і шпіонську, поміч з боку українських і російських революціонерів — розумієть ся за грошевою допомогою австрійського уряду“.

Глупота і смішність цїлої наведеної тиради говорять самі за себе. Що ж зробило одначе австрійське правительство?

Нї більше, нї менше — купило революцію в Росії за два мілїони. Так твердить пан з „Боротьби“: „Тай коли трапив ся такий Микола Залїзняк, — читаємо ми там, — що приніс на продаж готову революцію, так чому не купити . . . І австрійській уряд платить і платить . . . Та говорять про два мілїончики“. І далї йде з одної сторони донос для австрійського правительства, що люде, яким воно нїби то дало шалені гроші на „зроблене“ революції, сеї революції не роблять, а з другої донос для української суспільности і соціялїстичних партій, що сї люде, се лиш „жандармські аґенти“ австрійського правительства.

Як бачимо, пан Лев Юркевич, ініціятор і видавець ґазети, виступає в почесній ролї денунціянта на всї українські ґрупи й орґанїзації, що виставили проґраму самостійної України. Він денунціює на них українському громадянству в Росії, запевняючи його, що все се лиш „аґенти“ чужого правительства; він денунціює на них австрійському урядови, стараючи ся запевнити його, що вони дуже мало або й нїчого не роблять, хоч побрали від нього „величезні“ гроші. І коли-б ми мали таку сумну відвагу, як пан Юркевич, без доказів, на основі лиш чуток і сплеток обвинувачувати когось в шпіонстві, провокації, прийманю замовлень на революцію, то сказали-б, що се власне пан

Юркевич побрав „величезні суми“ від російського правительства і взяв за се на себе обовязок... не „революцію робити“, а всякими правдами й неправдами компромітувати весь українській рух і всї українські ґрупи й орґанїзації, що працюють там, куди не може сягнути рука російського жандарма і прокурора, де потрібна делїкатнїйша зброя безсоромної брехнї, клевети й безпідставних обвинувачень. Ми сеї зброї уживати не можемо, і можемо сказати лише одно, що ясно для кождого неупередженого: всї виступи ґазети „Боротьба“ — се праця для російського правительства і для ворогів українського руху, се злочинне баламучене української публичної опінії.

Ми уважаємо за негідне нашої чести й за непотрібне полємізувати з паном Юркевичом — він сам себе побиває. Вкажемо йому лиш на те, що його полїтичні приятелї, як Плєханов, Троцкій і инші виступили з закидами сервілїзму нїмецької соціяльдемократії проти нїмецького правительства й одержали на се достойну відправу від деяких визначних італїйських і румунських соціялдемократів, які розуміють, що величезна ріжниця, чи стояти по сторонї царату, чи стояти по сторонї будь що будь демократичної держави.

З несоціялїстичних українських ґруп на становищу самостійної України став „Союз Визволеня України“. В його офіціяльній плятформі між иншим, читаємо:

„Національно-полїтичною плятформою Союза є державна самостійність України.

„Формою правлїня самостійної української держави має бути конституційна монархія, з демократичним внутрішним устроєм полїтичним, однопалатною системою законодавства, горожанськими, язиковими й релїґійними свободами для всїх національностей і віроісповідань, з самостійною українською церквою.

„На випадок прилученя до Австрії більшої чи меншої українсько-російської теріторії буде союз обстоювати за створенєм з усїх земель, заселених українським народом в Австрії, осібного автономного краю.

„Одночасно зі збудованєм самостійної української держави має бути переведена радикальна аґрарна реформа на користь селянства. Є се основний економічний постулят „Союза Визволеня України“.

Загальне становище „Союза“ й його відношенє до сучасної війни знайшли свій найкращий вислів у виданій ним в ріжних мовах ще на початку його істнованя (в кінцї серпня минулого року) відозві — „До громадської думки Европи“, яку й подаємо далї в українськім перекладї.

„Безпримірна визиваюча політика Росії спровадила на цілий світ катастрофу, рівної якій історія майже не знає. Ми Українці, сини великого народу, поділеного між Австро-Угорщиною і Росією, і нечувано гнобленого царизмом, ми свідомі, про що розходить ся в сій війні. Зовсім не про якусь геґемонію „германства“ чи „славянства“. Війну веде культура з варварством. Війну ведеть ся тому, щоб остаточно зламати силу ідеї всемосковства, що принесла необчислимі шкоди цілій Европі та загрозила її добробут і культуру.

„Використовуючи з злою волею політичну сліпоту славянських народів, зробила Росія ідею, знану під фалшивим назвищем „панславізму“, знарядєм своїх аґресивних плянів. Ся ідея розторощила вже Україну як самостійну державу, розбила Польщу, ослабила Туреччину, а в останних роках кинула свої сіти навіть на Австро-Угорщину. Брамою, через яку мав увійти тріюмфуючий панмосковітизм до Австро-Угорщини, щоб її розторощити, мала бути Галичина. Наш нарід, розділений між дві держави, мав служити Росії до того, щоб уможливити царизмови опанованнє Дарданелів та Константинополя, куди дорога провадить по рецепті російських дипльоматів через Відень.

„В тій цїли Росія вже від літ провадила свою кертичну роботу між нашим народом в Галичині. Рахунок був ясний: коли наш нарід, що в Росії є брутально поневолений, в Галичині буде прихильний Росії, тоді буде незвичайно улекшена задача, заткнути царський прапор на Карпатах. Зате, коли б 30 мілїонів Українців в царатї під впливом своїх галицьких братів прийшли до властивої оцїнки своїх національних і політичних інтересів, тоді збанкротували би всї експанзивні пляни Росії.

„Без відділення українських провінцій Росії був-би й найбільший погром тої держави в теперішній війні лише слабим ударом, з якого царизм в кількох лїтах вилїчив ся б, щоби дальше провадити свою давну ролю бурителя европейського мира. Лише свобідна Україна, звязана з тридержавним союзом, могла би через свою далеку територію від Карпат аж до Дону і Чорного моря творити заборало для Европи проти Росії, яке раз на все зробило б нешкідливою експанзію царизму та увільнило б славянський світ від згубного впливу панмосковітизму.

„В повній свідомости своєї історичної місії, боронити свою стару культуру перед азійським варварством Москалів, завжди була Україна ворогом Росії, причім вона в своїх визвольних змаганнях шукала помочи Заходу, а особливо Німеччини. Гетьмани Богдан Хмельницький, Виговський, Дорошенко, Мазепа та Орлик звертали ся до Німців та

Шведів. Навіть за Катерини II. шукала українська шляхта на пруськім дворі помочи проти „московської тиранії“. Шевченківські демонстрації в Київі сього року, підчас яких лунали оклики: „Нехай живе Австрія! Геть з Росією!“ — свідчать, що українська політична думка знову йде дорогою старих історичних традицій.

„Ми — Українці з Росії, що злучили ся в „Союз визволення України“ — уживемо всїх наших сил для остаточного обрахунку з Росією. В сих важних часах, в котрих наша нація по обох боках кордону готуєть ся до остаточної боротьби з нашим смертельним ворогом — звертаємо ся з сим покликом до цїлого цівілїзованного світа! Нехай світ поможе нашій слушній справи! Ми звертаємо ся з тим глибоким переконаннєм, що українська справа є рівночасно справою европейської демократії. Европа доти не прийде до сили, доки не буде вільна від грози інвазії царизму, доки не буде певна своїх культурних надбань, доки на широких степах України не повстане заборолo проти Росії!

„Великі жертви, які наш нарід приніс в своїй боротьбі з Росією в протягу соток лїт, дають нам моральне право жадати уваги та зрозуміння цивілїзованого світу для нашої справи, для незалежности України!

„Щоби в часах — коли на побоєвищах, що на них проливають свою кров тисячі Українців, рішаєть ся судьба народів Европи, не зістало ся чужим для Европи повне зрозумінє нашої справи, звертаємо ся з отсим покликом до громадської думки всїх народів, яких політичні інтереси в тій великій хвилї спільні з інтересами свободи і цивілїзації“.

„Союз Визволеня України“ розвинув чималу видавничу діяльність для пропаґанди ідеї самостійної України як серед західно-европейської публики, так і серед української суспільности. Між иншим видав він також кілька відозви, з яких наведемо тут деякі, як документи.

Перша відозва була видана в половинї серпня у Львові й звернена до українського народу в Росії Ось її текст:

„Люті часи настали для нас! Щойно десять років минуло від японської війни, а вже маємо нову! — За мало стало цареви грошей і крови власних підданих. Цїлий світ захотїв він загарбати під своє ярмо! А передусїм австрійську Галичину, де живе більш як 4 мілїони таких самих Українців, що й ми. Кровю хотїв він залляти сей край.— Вкрити його тюрмами і шибеницями. Щоб і наших братів з закордону закувати в московські кайдани.

Тому на Росію лише паде вина за сю війну.

Коли тисячі наших людей ляжуть трупом — знайте, що се є вина Росії!

Коли голод і холєра завитають до нас — се є вина Росії!

Коли старцями і калїками вкриєть ся Україна — се є також вина Росії!

На наше щастє військо австрійсько-нїмецьке є дужчим від царського. Вже тїкають перед ним царські ґенерали! Вже Австрійцї вступають на Україну: Наш слушний час настає!

Довго знущали ся над нами царські посїпаки! Довго грали ся нашою кровю і свободою! Пора порахувати ся з ними за нашу кривду і кров!

Не лякаймо ся австрійського війська! Бо є в вїм сотки тисяч галицьких Українцїв — наших братів. Бо з ним ідуть українські „Сїчові Стрільцї". Се військо поможе нам вигнати з нашої землї всїх царських чиновників і урядників, що сараною вкрили наш край! Поможе розвалити ту проклятy тюрму народів, що зветь ся імперією царя. Поможе нам стати панами на власній землї. Принесе нам свободу і землю!

Воно принесе нам землю, бо всї землї казьонні, удїльні та великих панів-підніжків царя — перейдуть на вічну власть селянам — в усїх краях занятих Австрією.

Воно принесе нам свободу, бо замісць російських шибениць і тюрм — дістане робочий люд і цїлий нарід свободу особи, майна, союзів, зборів, слова і загальне виборче право, рівне як для мужика так і для пана.

Воно принесе нам свободу, бо кожда віра є вільною в Австрії! Нїкого не силувати муть кидати свою віру, а приставати до иньшої. Православні лишать ся православними, католики — католиками, жиди — жидами. Кождий молитиметь ся і віруватиме так, як схоче, як вірували його дїди.

Воно принесе нам свободу, бо кождий нарід вільний в Австрії! Кождому вільно там говорити, читати і вчити ся на своїй рідній мові. Нї в школї, анї в судї, анї нїде нїхто не силуватиме нас Українцїв говорити по нїмецьки або по польськи. Бо Австрія шанує права кождого з своїх народів!

Бо вільним і незалежним краєм стане Україна в злуцї з Австрією!

Тому памятайте люде! Не лякати ся, а витати нам треба Австрію! Скиньмо вже раз з себе кляте московське ярмо! Як сього не зробимо тепер, то вже нїколи. Не скорше, як згине Росія, зійде сонце свободи на нашій землї! Не скорше як буде побита Росія, встане вільна Україна.

Находить час помсти. Помстимо ся за все!

За сльози жінок і дітей наших!

За кров замучених в каторзї і на шибеницях братів наших!

За збезчещений край наш, за його кайдани!

Або добути або дома не бути!“

Друга відозва видана до салдатів-Українців російського війська в листопадї минулого року:

„Солдате — озирнись!

Чи ти думав над тим, на віщо і за що ти йдеш погибати?

Чи ти воюєш за землю, за те, щоб забрати її политу твоїм потом в твоїм селі від панів, і щоб сталася врешті правда народові?

Чи може тобі сказали начальники: — іди воюй, а вдома в селі і в цілім краю буде за те свобода?

Може чиновники царські відріклись своїх захоплених насильно прав і дали їх самому народові? Може й пани дворяне одріклись теж своїх прав в Думі, в земстві і скрізь на користь народу?

Чи може правительство царя рішило визволити нарід з податкової каторги, щоб спочили хлїбороби-селяне і робочий нарід, а щоб платили більше ті, що багато мають, від свого доходу?

Коли ти українець, так слухай: — Коли тебе погнали вмирати за Росію, чи сказали тобі, що дадуть за це волю й власні права Україні і українському народові і що спинить ся раз на завше знущання московське над нами?

Озирнись! Ні, солдате, — не гаразд у дома на Україні, не гаразд у Росії. Там на селах лишились навіжені стражники, урядники ходять по хатах та знущаються над жінками, здирають останнє. Там пани в економіях панують спокійно і далі, а справники з приставами та земськими начальниками стережуть їхньої земельки, щоб борони Боже батьки наші не пригадали їм, що та земля по правді не панська—а мужицька. Дворянство з чиновництвом напосілось гірш як ранійш. Усі українські газети припинені поліцією і тисячі українців зачинено в тюрми. Над українською мовою знущаються, а наші товариства, також і кооперативні, переслідуються поліцією. Цілий московсько-царський порядок давить до краю живу душу і совість.

Будь „патріотом!“ — кричать на гвалт наймити казенної Росії. Це значить — іди і воюй за їхню Росію, за їхні тюрми, за їхніх жандармів, за їхні пансько-царські порядки, за їхні розкоші, за їхні знущання над народом! Іди воюй, бо ще майбудь мало виссали крові, бо ще майбудь мало вбили нас, коли втихомиряли революцію.

Але кажуть вони: ворог — турок та німець страшні, погублять! А чи ти знаєш, солдате, що в Туреччині

більша воля, як в Росії, що турецький нарід пережив революцію і встановив у себе виборний порядок? А німці? В Німеччині давно світ і свобода, і німецький робочий нарід і селянство давно мають права. Чи ж можуть вільні народи іти встановляти гірший порядок, як порядок російського правительства?

Ні! Німеччина, Австро-Угорщина і Туреччина ідуть розбивати і нищити не тебе, безвинний солдате, а твою неволю! Вони ідуть дати волю і самостійність Україні і иншим народам, а також волю і народові російському. Вони хотять покласти край тій марі безправля, злодійства й темноти, що спиняла своїм нахабним кулаком розвиток цілої Европи. Ся зла мара — то царська Росія, російська імперія, московський порядок.

Ще діди наші, козаки запорожські, і найбільші гетьмани України — вкупі з гетьманом Петром Дорошенком — воліли турецьку приязнь, як невірну московську, і багато разів український нарід здіймався, щоб як брат з братом бити вкупі з турками царську варварську силу. І тепер, як і колись — турки не вороги нам, вони наші приятелі!

Озирнись же, солдате! Бо тільки раз на де-кільки сот років приходить така хвилина — велика хвилина, коли рішаєть ся доля усіх народів. Свобода Европи зійшлась в бою з неволею Росії. І важиться те, або здобути нам, поневоленим царем і чужими магатами рабам, свою волю і волю нашій Україні, або знов впасти в ще гіршу могилу на довгі віки. Побьють Росію — то побьють не нас, а правительство, побьють наших найлютійших ворогів, що знущались без краю над нами. А переможе Росія — тоді перемогло і зміцнилося царське правительство з Пуришкевичами, і край усім нашим мріям за волю.

Солдате — вибирай!

Що тобі дорожче? — царсько-панський невірний, брехливий, каторжний порядок, — чи земля, воля, права і незалежність України, спромога бути врешті самому паном на нашій землї?

Коли ти не продався начальству, коли в тебе є свій власний розум, коли ти не забув, що мужик і робітник не можуть бути братами панові і начальству, коли ти не забув, що ти українець і що московські царі двісті літ разпинали Україну, коли ти не згубив української народної чести — то йди проти царської Росії, не стріляй наперед, а назад — стріляй в російське начальство.

Відмовляйся слухатись царському начальству і піддавайся туркам, союзникам німців і австрійців — бо українському народові твоя безвинна кров і смерть непотрібна Вітай турків як своїх визволителів і пособляй їм усім.

силами нищити вороже нам начальство і увесь царський порядок, щоб турецькі війська швидше дійшли до нашого рідного краю на Україну і вкупі з Німеччиною та Австро-Угорщиною пособили нам повернути українському селянству панські землі і встановити свою власну вільну народню українську державу, де не дворяне, а сам нарід порядкуватиме усім.

Вже починає нарід на Україні гомоніти, вже бачить правду і робочий нарід у Росії, і революція проти гнобителів неминуча і хутко надіходить.

Озирнись же, солдате, і ставай теж проти гнобителів! Нехай на місце царської Росії стануть вільний український, вільний грузинський, вільний сам російський та вільні й незалежні инші народи!“

Наведений нами матеріял досить виразно й повно характеризує основні змаганя „Союза“.

Так оглянули ми весь доступний нам матеріял на тему „Українці, Росія й війна“, що появив ся за границею Росії. Мусимо зазначити, що на російській Україні війна не прибила українського руху й не спинила його. Там ціле українське громадянство можна поділити на кілька катеґорій.

Перша катеґорія, се так сказати „офіціяльні“ представники українства в Росії, що мали в своїх руках „Раду“, вели провід в „Товаристві Українськіх поступовців“ у Київі (так званий популярно „туп“) й рівночасно засідали в конституційно-демократичних комітетах, стараючи ся вести політику союзу з російськими лїбералами й прихилити їх до мінімальних українських бажань. Ся катеґорія, здатна лише на леґальну діяльність, тепер розуміє ся дуже наполошена й сидить тихо. Енерґічні заходи проти проявів українського руху російського правительства, закрите українських ґазет і товариств, висилка деяких Українців на засланє страхом наповнили серця сих „леґалїстів“. В сїм страху готові вони часом дійти аж до запереченя самих себе зі своїм українством, а в кождім разї старають ся запевнити про свою цїлковиту льояльність супроти російської держави. Зразком їх психольоґії є отся цитата з „Украинской Жизни“, що видала спеціяльне число „Война и украинцы“, яку наводимо за „Вѣстникомъ Европы“ (1914, N. 9): „В ідеалах Українців, — читаємо ми тут, — починаючи від Кирило Мефодіївського братства аж до наших днів, національний розвиток частини українського народу, що війшла в склад Росії, завсїди мислив ся в її межах і в тїснім союзї з народами, що в нїй живуть. Бажане роз-

вязанє українського питаня в Росії Українці не вязали з авантурничими концепціями, ставлячи се розвязанє в тісну залежність від загального розвитку суспільного житя в Росії. Добробут і розвиток сього житя мислили ся як передпосилка, як елементарне conditio sine qua non бажаного розвязаня національного питаня в Росії взагалі й українського з окрема". Бачимо, що „Украинская Жизнь" пустила тут такий туман, який оплутає хиба її читачів, котрий дурнійший попадаєть ся, а на російську власть, яка прекрасно знає, що всї ідеали Українців і практичні постуляти української суспільности, починаючи від Кирило Мефедіївського братства аж до наших днів були безусловно скермовані до підкопаня „істнуючого в Росії ладу" й небезпечні для „основ современнаго государственнаго строя", а тому й злочинні з політичного погляду. Відчувала недостаточність своєї арґументації, мабуть, і сама „Украинская Жизнь", бо пустила ся на звичайну підлість і написала таке:

„Розумієть ся, противники Росії будуть робити стараня, щоби притягнути українське населенє на свою сторону і всякими політичними й національними обіцянками посіяти серед нього смуту. Українці не піддадуть ся провокаційним впливам і виконають свій обовязок горожан Росії в сї тяжкі часи до кінця, і не лише на полю бою, в рядах війська, що бєть ся проти нарушителїв світового мира й права, але й як горожане-обивателї, обовязані в міру своїх сил і можливостей сприяти успішному виконаню російським військом виключно-відповідальної задачі, що припала на його долю". Що значить конкретно отсе славетне запевненє „сприяти успішному виконаню російським військом" його задачі? Російське військо мало за задачу розбити Австро-Угорщину й забрати від неї Галичину, а як показали вже факти, в окупованій Галичині нищити насамперед всї прояви українського житя — нищити українські книжки, бібліотеки, читальні „Просвіти", українські народні школи, українські ґімназії, „Народні Доми" і т. д. Отже, помагати російському військови у виконаню його задачі для льояльних „горожан-обивателїв" з „Украинской Жизни", се значило би навперегони з Савенком, „Кіевляниномъ", „Новымъ Временемъ" і російською бюрократією на Україні добровільно нищити всякі прояви українського житя, нищити несконфісковані ще поліцією у „обивателїв" звичайних українські книжки, робити погроми на незакриті ще російською адміністрацією українські книгарні і т. д. Крім того се значило би активно поборювати й віддавати в руки російської власти всїх тих Українців, що далї вели би революційну українську роботу або що „піддали ся провокаційним впливам" і почали говорити про потребу розваленя російської імперії й

про бажаність її побитя в теперішній війні Австро-Угощиною й Німеччиною. Панове з „Украінской Жизни“ в своїм панічнім перестраху й безмежній підлоті й не помітили, як дійшли аж до запереченя самого свого українства, до отвертої зради свого власного народу.

Українські поступовці мали всеж сміливість зробити нараду й рішили звернути ся до Мілюкова з просьбою, щоби він виступив у Державній Думі, на засіданях, що мали бути скликані в кінці січня старого стилю, з інтерпеляцією в справі переслідувань українства в Росії й Галичині. Мілюков дійсно згодив ся на сю „петицію“ Українців, але як політик мудрий і обережний, спочатку поставив запитанє до міністра внутрішних справ, Маклакова, на одній з конференцій, що відбували ся між представниками партій і правительством. Маклаков у відповідь на запит Мілюкова відповів, що відносно Галичини нічого не може сказати, бо се окупований край і там поки що має голос лише воєнна власть. Зате в Росії, заявив він, сї „переслідуваня“ будуть і мусять бути з огляду на небезпечний для держави характер цілого українського руху. „Панове Українці, мав сказати до Мілюкова міністер, даремно говорять про свою нїби то льояльність. Сим вони нас не обманять.“ Як би там не було, але Мілюков уже не зважив ся виступити з своєю інтерпеляцією що до переслідувань українства в Думі. Навпаки, грізна міністеріяльна постава видко так вплинула на провідника російських лїбералів, що коли пізнїйше в Думі виступив міністер заграничних справ, Сазонов зі своєю промовою, в якій говорило ся про українській рух офіціяльно, що він штучно підтримуєть ся за німецькі гроші, Мілюков теж не знайшов слова протесту проти сеї нахабної брехнї. Зрештою заява міністра, що Росія мусить здобути Дарданелї, була для імперіялїстично-настроєних „кадетів“ солодким медом, за який вон простили офіціяльній Росії всї її гріхи, й Мілюков заявив з смішним апльомбом, що Дума „з задоволенєм вислухала“ промову міністра.

Поки що ми не чували про які небудь инші проби полїтичних виступів зі сторони українських поступовців. Їх діяльність обмежуєть ся на писаню інформаційних статей і заміток про Галичину й український нарід. Правда, тепер російське правительство знову дало дозвіл на видаванє в українській мові книжок і ґазет, але офіціяльною російською правописю. Поки що українські поступовці мали одначе стільки чести, що з сього дозволу не скористали, хоч правдоподібнїйше зробили вони так просто з бажаня можливо непомітними пережити сю війну. Зрештою, се й добре, що російський уряд закрив леґальну українську пресу, бо тон останних чисел „Ради“, а по її замкненю „Згоди“ був такий,

що лише компромітував би українську націю. Принаймні українська молодіж у Росії тримаєть ся сього переконаня.

Друга катеґорія українського руху — се представники нелеґального українського руху, революційного й соціялїстичного. Люде сеї катеґорії ведуть свою роботу далї. Вони стоять на становищу дальшої боротьби проти царату; далї ведуть аґітацію й пропаґанду серед українського селянства й робітництва. З сього погляду характеристичною є українська відозва харківського гурта соціялїстів-революціонерів до „Братів-хлїборобів“. Не маючи змоги подати тексту сеї відозви, подамо її коротенький зміст. У відозві сїй на початку змальовано лихий стан селянства в Росії й вияснено, що в сїй війнї російське правительство лише стараєть ся одурити простий нарід, говорячи йому про боротьбу проти Нїмців, про визволенє „братів-словян“ і т. д. На думку відозви в сїй війнї властиво царі бють ся між собою, а через них гинуть марно тисячи людей. Тому відозва закликає селян не піддавати ся на облесливі слова царату про визволенє чужих народів, а дбати про своє власне визволенє. Відозва вказує й практичні шляхи для здїйсненя сеї цїли — масово відмовляти вступу до війська, а коли се не вдасть ся, то по повороті з війни не віддавати назад зброї, а обернути її в Росії проти ворогів селянства, до боротьби за свої права.

Нелеґальну й революційно-національну роботу веде також безпартійна орґанїзація української молодїжи з своїм власним видаваництвом „Вільне Слово“. Доси вона видала вже кілька брошур, а дальші є в приготованю. Ми маємо спромогу подати зміст перших двох брошур.

Перша брошура називаєть ся „Галицька Україна“. Брошуру сю видано з нагоди занятя Львова московським військом і окупації ним значної части української Галичини; вона має на цїли поінформувати російських Українцїв про становище й національну роботу галицьких Українцїв перед війною й по вибуху війни. Наперед подано коротенькі статистичні відомости про Галичину, а далї докладнїйше обговорено утворенє орґанїзації „Січових Стрільцїв“, дїяльність „Головної Ради“ і взагалї полїтичні змаганя галицьких Українцїв під теперішну хвилю. Підчеркнено, що „Головна Рада“ проголосила війну проти Росії в імя самостійної України, а „Січові Стрільцї“ активно борять ся за переведенє сеї ідеї в житє і мають по своїй сторонї симпатії всього українського народу в Галичинї. Правда, ся Україна мала би бути при Австрії, одначе вона мала би всї умови для свого розвитку. Далї оповідаєть ся про масові арештованя, наслїдком польської полїтики, свідомих Українцїв в Галичинї і про пізнїйшу зміну полїтики австрійського

правительства на користь українського народу. Нарешті подано факти, як російська інвазія в Галичину нищить там наш нарід і всї прояви його національного житя й культури.

Друга брошура під заголовком „Наша плятформа“ має ще більший інтерес. Се проба політичної орієнтації для українського народу під теперішну хвилю. Насамперед дається коротенька характеристика теперішного положеня українського народу — в Галичині, залитій „дикими ордами російського царя“, і в Росії, де здавлено найменші прояви українського житя. Росія й Австрія бють ся, й кожда з сих держав виставляє проґраму „визволеня“ українського народу. Кождий Українець повинен розглянути ся в ситуації і здати собі з неї справу. Тут можливі насамперед дві орієнтації — москвофільська й австрофільська. В брошурі дуже остро виступаєть ся проти москвофільської орієнтації. З Росією нема що йти; вона прінціпіяльний ворог українського народу й прінціпіяльно не признає його права на окреме національне істнованє. Треба відкинути всяку думку про яку небудь злуку з Росією. Але й австрійська орієнтація — Головної Ради, — на думку брошури, не популярна серед російських Українців. Насамперед Австрія занадто слаба, щоби могла успішно перевести в житє свої пляни про відобранє від Росії українських теріторій, а по друге її основною політичною хибою є те, що вона живе лиш національною боротьбою й не хоче полагодити національних відносин. На думку авторів повинна запанувати третя орієнтація — чисто українська, самостійницька; Українці повинні числити лиш на свої сили, самі за себе дбати, а не рахувати, що хтось другий щось для них зробить.

Ми признаємо цїлковиту рацію виводам брошури, що найвідповіднїйша орієнтація — се чисто українська, самостійницька. Власне такий погляд завсїди підтримувала й наша партія. Сила українського народу, його вигляди на успіх залежать кінець кінцем лише від нього самого, від його активности. Одначе таке поставленє справи ще не звільняє нас від обовязку пильно розглянути також інтернаціональні відносини, щоби вияснити, чи і де може скористати з них український нарід, чи може він де мати союзників, чи нї. Мати союзників або хоч би лише симпатиків між народами й державами, ворожими Росії, се річ величезної ваги й для сильнїйших народів, як український. Далї, треба вияснити й здати собі справу з того, що для українського народу, при всяких обставинах, треба бажати побитя Росії в сїй війнї; не треба бояти ся того, що через се частина українського народу й української теріторії дістала ся би до Австрії. Насамперед, ся держава зовсїм ще не така слаба, як її представляють у російській публїцистиці, чого най-

кращим доказом є хоч би й теперішна війна; а крім того прилучене до неї частини української теріторії, скріплюючи нашу політичну силу в Австрії, відразу давало би нам вигляди на національно-теріторіяльну широку автономію й самостійне політичне житє, що дуже прискорило би національний розвиток і серед решти українського народу. Здавати собі справу з того, що такий перебіг війни був би для нас дуже корисний і навіть працювати в сім напрямі, се ще зовсім не значить вирікати ся ідеї самостійної України або вести „австрофільську“ політику. Се значить лише політично використовувати той факт, що Австрія дійсно звернула увагу на значінє українського народу, використовувати для політичного союзу той факт, що засадничо й Українці й Австро-Угорщина є ворогами Росії і в їх обопільнім інтересі є йти разом проти неї. Називати таку політику „австрофільською“ нема причин просто тому, що вона диктуєть ся для українських політичних чинників національним вирахованєм і реальними фактами житя; заразом треба памятати, що ся політика не примушує Українців відступати ні від одного з їх основних політичних постулятів, а се є найголовнійше.

Ми розпоряджаємо фактами, які вказують, що взагалї свідома українська інтеліґенція не тільки не пішла на вудку „визвольних“ кличів російського правительства й російського громадянства, але й стараєть ся проти них на кождім кроці протестувати. Наприклад, коли в Київі городська дума оголосила „день Галичан“, збори жертв для населеня Галичини, українська молодїж видала дві відозви — до цїлого українського громадянства й до поступового громадянства російського з закликом бойкотувати се „патріотичне“ підприємство, не збирати жертв і не давати нїчого, щоби не попирати за зібрані гроші панів Бобрінских і Дудикевичів і не причиняти ся активно до попираня москвофільства в Галичинї.

Видала молодїж у Київі також відозву з приводу роковин Шевченка, яка стягнула на себе величезну й грізну статю Меншікова з закликом до державної власти — без пощади карати й нищити зрадників.

Та найбільше характеристичним для настрою активної частини українського громадянства в Росії є зїзд представників від орґанїзацій української молодїжи по висших школах Росії, що відбув ся в першій половинї лютого нового стиля. На сїм зїздї обговорено богато прінціпіяльних і практичних справ. Зібрані одноголосно виступили проти й осудили славянофільські й патріотичні кличі, які ширить тепер московська поступова молодїж у Росії. Так само одноголосно ухвалено й резолюцію про дальшу бороть-

бу з російським царатом; в сій боротьбі, на думку зібраних, Українці повинні злучити ся з поступовими елементами всїх народів Росії, крім московського; рішучо відкинено бльок або порозумінє з лїберальними й соціялїстичними московськими партіями, виходячи з того заложеня, що ворогом України є не лише московський деспотизм, але також і московська суспільність, навіть поступова й соціялїстична, з якою українські партії й орґанїзації мають розпочати завзяту боротьбу на українській теріторії. Ся резолюція свідчить про зріст національного настрою й про реальне розумінє національної справи; видко, приклад Галичини, де демократизація публичного житя зовсїм не облегшила сама по собі національного становища Українців, не минув безслїдно для Українців російських.

Не менше характеристична є також справа, яку поставили на обговоренє конференції деякі представники з Київщини, Катеринославщини й Херсонщини — про те, що вже час розпочати терористичну діяльність проти представників московського правительства з ясним зазначенєм національного, українського характеру сього терору — покараня відповідних представників московської власти власне за їх діяльність в українській справі. Одначе більшість висловила ся проти сеї ідеї, мотивуючи се своє становище тим, що національний терор міг би відіпхнути від українського руху богато свідомих, але не революційних українських елементів, а крім того він міг би повести до ідентифікованя, серед ширших верств російської суспільности, українського руху з рухом терористичним.

Не будемо розглядати, чи слушне се мотивованє, не підлягає сумнївови, що ініціятори внесеня вибрали для нього невідповідне форум. Такі справи не належать до безпартійних конференцій — їх може рішати й брати на свою відповідальність лише відповідна революційна українська партія. Тоді зникає й небезпека ідентифікованя цїлого українського руху з тероризмом. Загально беручи, національний тероризм — річ дуже потрібна й корисна, але він може мати сї добрі з національного погляду наслїдки лише тоді, коли відповідна орґанїзація розпоряджає досить сильним аґітаційним апаратом, щоби мати змогу в повній мірі використати моральне значінє свого акту й паралїжувати ворожу аґітацію противників. Инакше такі акти принесуть більше шкоди, як користи.

Обговорювано на конференції також справу полїтичного положеня українського народу й більшість заявила ся за веденєм чисто української, самостійницької лїнії. Доволї значна меншість вказувала одначе, що треба уважати за союзника кождого, хто є ворогом Росії. На сьому вичерпу-

ють ся, на жаль, наші відомости про конференцію. Знаємо лиш, що ухвалено відповідні резолюції умістити в заграничній пресі, доси одначе сього не вдало ся зробити.

Хоч як короткі й уривочні наші звістки про стан українського руху в Росії (дещо взагалї не надаєть ся поки що до публікації), одначе одно можна сказати напевно. Серед українського народу нема жадної охоти або одушевленя до теперішної війни, і в дуже богатьох селах на Україні резервістів треба було зганяти силою жандармерії й реґулярного війська. Нема одушевленя або якого небудь російського патріотизму й серед загалу української інтеліґенції. Українська молодїж теж різко відмежувала себе від молодїжи російської. Таким чином ся війна як не можна краще показала, що загальні політичні інтереси української суспільности різко розходять ся з інтересами суспільности російської.

Таке заостренє національних противенств не лежало мабуть в інтенції російського правительства, яке числило мабуть на те, що „патріотичне“ захопленє війною втягне й українське громадянство. Та воно помилило ся, як помилило ся і в своїм походї на українську Галичину. Правда, сей похід і окупація української Галичини й Буковини знищили наш многолїтний національний доробок. З димом пішли українські читальнї, бібліотеки, українські ґімназії. Зрабовано також наші національні музеї й бібліотеки. Зате тисячі й десятки тисяч українських селян, робітників й інтеліґенції побували примусово в Галичинї, близше познайомили ся з нею й з житєм українського народу в Австрії, побачили на свої очі, що йому в „німецькім“ ярмі живеть ся без порівнаня свобіднїйше, він має без порівнаня більше прав, ніж у Росії, що взяла ся „визволяти“ Галичину. Тисячі несвідомих Українців з Росії зробили ся завзятими українськими патріотами на политих кровю галицьких полях і горах. Ось результат, який в своїм часї дуже заважить на прискореню українського руху, на збільшеню його активної сили, результат, якого напевно не знищать ніякі стараня панів Бобрінских і Дудикевичів знищити все українське в Галичинї. Окупована російським військом українська Галичина, зрабована й розпинана грубою воєнною силою, мимо того власне завдяки війнї виконує тепер на широкі розміри, для десятків тисяч російських Українців, те своє завданє, яке перед війною вона виконувала лише для одиниць — бути школою й розсадником національної свідомости, показувати фактами, чого може добити ся, до якого степеня національного розвитку може дійти при відповідних обставинах український нарід, викликувати горяче бажанє і сором, що сього всього досї ще нема на російській Україні, одним

словом пробуджувати й скріпляти національну енерґію. Окуповане Галичини й те, що витворяє тепер там російське правительство, нищачи українську культуру, заводячи силою нагайок православіє, масово арештуючи й засилаючи без розбору українську інтеліґенцію — все се лиш глубше копає й так глубоку прірву між Україною й Росією. Ми певні остаточної побіди України, певні й того, що надійде час, коли ся прірва стане смертельною для Росії — в ній знайде вона нарешті свій кінець . . .

Охарактеризуймо тепер коротенько становище, яке зайняв наш нарід в Австрії. Довга національна робота й боротьба за національні права, яку вів наш нарід в Австрії, мусів він вести не лише проти Поляків, але й проти москвофілів. Ся боротьба скінчила ся цілковитою побідою української ідеї, не зважаючи на те, що центральна державна власть ставила ся до неї цілком байдужно, а власть краєва впрост ворожо, не зважаючи на те, що москвофіли мали за собою грошеву поміч російського уряду й поміч галицької адміністрації й певних польських, дуже впливових партій. Традиція довголітної боротьби з москвофільством у себе вдома і вироблена українська свідомість зовсім природно зробили й українській нарід в Галичині й українські політичні партії різко ворожими до Росії. Маючи вже в Австрії певні політичні й національні права, маючи нарешті за помічю конституційних способів боротьби змогу їх далї розширювати, український нарід з політичного вирахованя мусів цінити свою приналежність до сеї держави й з відразою дивити ся на Росію, яка безпощадно давила змаганя до свободи свого власного народу й прінціпіяльно не признавала істнованя там українського народу. В сім, ворожім до Росії настрою, чималу ролю відограла й аґітаційна діяльність, яку під час російсько-японської війни широко розвинула українська соціяльна демократія Австрії.

Тому не диво, що під час балканської війни, коли вперше перед очима української суспільности в Австрії реально стала небезпека війни з Росією, вона зараз реаґувала на се національно-політичною демонстрацією — зїздом „українських нотаблїв“, в якому взяли участь представники всїх політичних українських партій, між иншим і соціяльно-демократичної партії. Вже сей зїзд ухвалив гострі резолюції проти Росії і вказав, що український нарід буде бороти ся проти неї по стороні Австро-Угорщини й Німеччини.

Взагалї, балканська війна й викликане нею міжнародне напруженє оживили трохи політичну атмосферу в Галичині. Поляки розпочали свою мілїтаристичну акцію, а за їх прикладом пішла й українська молодїж. Серед неї віджило

насамперед піднесене вже давнійше, а потім призабуте, гасло самостійної України. Ідея орґанізації „Українських Січових Стрільців“, піднесена академічною молодіжю, відразу знайшла богато прихильників серед українського селянства, робітників і міщан. Заняли ся нею й політичні партії. Одначе признати треба, що старші члени українського громадянства з байдужністю й певним недовірєм віднесли ся до сього руху, а й політичні українські чинники цілковито іґнорували його.

Конґрес української академічної молодіжи й конґрес української соціяльної демократії в 1913 знову поставили на дневний порядок справу відношеня до Росії. Молодіж висловила ся цілковито за ширенєм і орґанізацією мілітарного українського руху проти Росії; до тогож результату, по певних ваганях, прийшла й галицька соціяльна-демократія. І коли наступив в 1914 році світовий конфлікт, загальний ґрунт для української політики під час війни був підготований; кажемо загальний, бо в справах орґанізації й фактичної підготованости до війни зроблено всеж було дуже мало, майже нічого.

Тому не диво, що коли вибух сам конфлікт, він знайшов українське громадянство в Галичині мало приготованим, а політично воно мусіло здобувати належне становище для „Січових Стрільців“ і для пропаґанди міжнародного значіня української справи в можливо найгірших обставинах — по окупації Москалями значної частини Галичини. І все ж, не зважаючи на се, удало ся українській політичній репрезентанції й українському народови Австрії дуже богато осягнути. Правда, війна поки що не дала сподіваних результатів; поки що доводить ся доперва здобувати Галичину від Москалів; „Українським Січовим Стрільцям“ не довело ся поки що піти на Україну й ширити там гасла Самостійної України й орґанізувати українські народні маси до оружної боротьби проти московського панованя. Одначе не підлягає сумнївови, що українській нарід в Австрії виказав у сій війні дуже велику національну енерґію й ідейність; він вперше по довгих столітях пролив свідомо свою кров у боротьбі проти Росії за своє національне істнованє. Сим виконав він величезної ваги історичну задачу і здобув право голосу при зліквідованю сучасної війни. Українські політичні чинники потрафили через се нарешті здобути собі належний голос у австрійського правительства, змусили його близше заняти ся українською справою взагалі й зробили її справою міжнародного значіня, в якої розвязаню як найбільше заінтересована й Австро-Угорщина й Німеччина.

Зараз по вибуху війни утворила ся найвисша політична репрезентація цілого українського народу в Галичині — Го-

ловна Українська Рада — зложена з офіціяльних представників усіх партій — національно-демократичної, радикальної й соціяльно-демократичної. Ся Рада, в засіданях якої взяли участь з дорадчим голосом також Українці з Росії, відразу розвинула велику орґанізаційну й політичну акцію. Вона ж оголосила відозву в справі орґанізованя „Українських Січових Стрільців“ й узяла в свої руки верховне веденє сеї справи через свій орґан „Боєву Управу“. Загальне становище українського народу в сій війні сформулувала „Головна Рада“ в виданім нею маніфесті до українського народу, який має велику, історичну вагу. Ось текст сього маніфесту:

„Український Народе!

„Надходить важна історична хвиля. Важить ся доля держав і народів. Нічого не вдіяли всї зусиля дипльоматії, щоб удержати в Европі мир. Буря війни суне на Европу і ніщо її не спинить.

„Суне отся буря передовсїм на держави, в склад яких входить український нарід. Український нарід належить до тих народів, на які війна й її наслїдки наляжуть найбільше.

„В таку хвилю нарід, що хоче жити, мусить мати одну думку й одну волю і ту свою волю перемінити в дїло, яке заважило би в історії держав і народів.

„І тому в сїй хвилї представники українського народу в Галичинї всїх полїтичних напрямів, які лучить один національний ідеал, зібрали ся в Головну Українську Раду, яка має бути висловом одної думки й одного дїла, яке жде його в теперішній хвилї.

„Ми не є прихильники війни, ми разом з цїлим культурним світом уважаємо мир найцїннїйшим добром людскости. Але бувають в історії держав і народів хвилї, коли війна являєть ся неминучою. І коли не можемо війни відвернути, то мусимо старати ся, щоб ті жертви, яких вона від нас вимагає, не пішли на марно, щоби кров батьків принесла добро дїтям.

„Дорога, яка веде до сього, ясна.

„Війни хоче цар російський, самодержавний володар імперії, яка є історичним ворогом України. Царі російські зломили Переяславський договір, яким вони обовязали ся були шанувати самостійність України, і поневолили вільну Україну. Царська імперія протягом трьох столїть веде полїтику, яка має за цїль відобрати поневоленій Українї національну душу і зробити український нарід частю російського народу. Царський указ відобрав українському народови його найсвятїйше право, право рідної мови. В царській Росії нинїшного дня найбільше поневолений — український нарід.

„І коли Росія хоче війни, то говорить з неї та ненаситність, яка червоною ниткою тягнеть ся через усю історію сеї імперії, що з московського князївства, загарбуючи все нові землї, поневолюючи народи, розросла ся в кольос, який від ряду лїт загрожує загально-европейському мирови і загально-людському поступови, культурі й житю народів.

„Та ненаситність царської імперії загрожує також нашому національному житю. Історичний ворог України не може спокійно дивити ся, що не вся Україна в його руках, що не весь український нарід стогне поневолений під його панованєм, що істнує часть української землї, де український нарід не є винятий з під права, де він може жити своїм національним житєм.

„Ідучи війною на австро-угорську монархію, Росія грозить загином також українському національному житю, яке знайшло охорону в конституційнім ладї австрійської держави. Побіда Росії мала би принести українському народови австро-угорської монархії те саме ярмо, в якім стогне 30 мілїонів українського народу в російській імперії.

„І тому наша дорога ясна.

„Вже під час попереднього австрійсько-російського напруженя зїзд найвизначнїйших діячів усїх українських партій Галичини, який відбув ся у Львові 7 грудня 1912 р., заявив, що з огляду на добро і будучність українського народу на випадок оружного конфлікту між Австро-Угорщиною і Росією цїла українська суспільність однозгідно й рішучо стане по сторонї Австро-Угорщини, проти російської імперії, як найбільшого ворога України.

„Так і теперішня хвиля кличе український нарід стати однодушно проти царської імперії, при тій державі, в якій українське національне житє знайшло свободу розвитку.

„Дотеперішня пасивність австро-угорської полїтики супроти затїй російського царизму була все визискувана на шкоду інтересів австро-угорської монархії й її народів, а передовсїм на шкоду самостійного національного розвитку нашого народу. І тому тепер нашим святим обовязком є покласти всї свої сили на жертвеннику боротьби за будучність рідної країни.

„Побіда австро-угорської монархії буде нашою побідою. І чим більше буде пораженє Росії, тим швидше вибє година визволеня України.

„Український народе!

„Тільки той нарід має права, що вміє їх здобути. Тільки той нарід має історію, що вміє її творити рішучими дїлами.

„Головна Українська Рада кличе Тебе до дїла, яким Ти здобудеш нові права, утвориш новий період в своїй історії, займеш належне місце в рядї народів Европи.

„Нехай же сей поклик знайде відгомін в кождім українськім серці! Нехай збудить в нашім народі давне козацьке завзятє! Нехай вся наша суспільність буде не тільки видцем, але як найдіяльнійшим учасником грядучих подій! Нехай віддасть всї свої матеріяльні й моральні сили на те, щоб історичний ворог України був розбитий!

„До бою — за здійсненє ідеалу, який в теперішню хвилю зєдинює цїле українське громадянство!

„Нехай на руїнах царської імперії зійде сонце вільної України!“

Манїфест сей датований 3 серпня 1914 року й підписаний головою Ради, Костем Левицьким і заступниками голови — від радикальної партії Михайлом Павликом, від соціяльно-демократичної партії Миколою Ганкевичем. Разом з відозвою про орґанїзованє „Українських Січових Стрільців“ був сей манїфест розісланий по всїх українських громадах в Галичинї. Ось так війна застала весь український нарід в Австрії і всї українські партії зєдиненими й однодушними. Війна проти Росії, чинна боротьба за визволеннє України — ось гасла, в імя яких тисячі „Січових Стрільців“ пішли проливати свою кров. І треба дїйсно хорої психольоґії пана Юркевича, щоби в сїм прояві найвисшої активности й національної свідомости бачити лише прояв розпуки або австрійського льоялїзму.

І справдї, про становище українського громадянства в Галичинї перед війною читаємо в „Боротьбі“:

„Зрештою ще перед війною в нашій суспільности відчув ся отруйний вплив передвоєнних часів. Виявило ся се в Галичинї в поширеню мілїтаристичного настрою й особливої національно-патріотичної демаґоґії. Галицька українська суспільність взагалї дуже податна, через своє невідрадне соціяльне положенє, через свою безсилість, до утопійних настроїв і надій на якісь зовнїшні спасаючі сили. Першим проявом сього було москвофільство, котре ширило віру в визвольну місію Росії, тепер, коли повстав могутнїй український рух, котрий одначе ослаб нинї внутрішнє і стратив відпорну силу через зазначене поширенє міщанських впливів, то і він переняв ся свого рода утопійністю, котра виявила ся в вірі в спасаючу роль Австрії й Нїмеччини. Війни ждали нетерпляче, готували українське військо, вірили, що війна одним махом сотворить самостійну Україну, відчували себе незвичайно піднесено й нїби бадьоро, а в суті се був прояв утопійности й безсиля української австрійської суспільности. Але сї утопійно патріотичні настрої не перешкоджали і навіть були добрим ґрунтом для цїлком реальної дїяльности українських націонал-демократів, котрі, поширюючи серед своєї суспільности австрійсько-імперіялї-

стичні настрої, числили за се мати всякі блага від правительства. Одним словом, мілїтаристично-„самостійницька“ передвоєнна українська кампанія в Австрії була на ділї тільки кроком вперед по лінії австрійського льоялїзму і тим самим по лінії ослабленя демократичних позицій галицьких Українців. В часї війни се ослабленє демократичних позицій і повна залежність української міщанської полїтики виявила ся в повній і огидній наготї.“

В наведеній цитатї що нї слово, то неправда або перекрученє дїйсности.

Насамперед неправда, що націонал-демократи ширили серед української суспільности австрійсько-імперіялїстичні кличі і тим підтримували зріст мілїтаристичного руху. Послухаймо, що каже в сїй справі український соціяль-демократ і діяльний учасник стрілецького руху, тов. В. Темницький. В його великій статї „Українські Січові Стрільцї“ („Вістник Союза Визволеня України“, ч. 7—8) читаємо:

„Становище самої української суспільности до стрілецько-мілїтарного руху було аж до вибуху теперішної европейської війни подїлене і то дуже нерівномірно!

„На загал більше прихильно ставляли ся низші верстви української суспільности, себто ремісничі, робітничі та селянські круги.“

А як ставили ся перед війною сфери полїтичні, в яких провід мають, як відомо націонал-демократи? На се знаходимо таку відповідь:

„Се треба з жалем ствердити — полїтичні сфери ставлять ся цїлком байдуже до сього нового в народї руху і не дають йому з своєї сторони нїякої підмоги. Ся байдужість проявляла ся переважно цїлковитим легковаженєм стрілецького руху, а подекуди вироджувала ся навіть у насмішки та зле укривану ворожість“.

Що до української інтелїґенції, то вона, на думку тов. Темницького, „розпадала ся в оцїнцї згаданого руху на два далеко нерівні табори. Старше поколїнє не могло нїяк погодити ся з сею новою ідеєю“. Мало що краще стояла справа і з молодшим поколїнєм. В сїй справи знаходимо в статї тов. Темницького дуже інтересні і влучні замітки:

„Віддїлена таким чином від тої доби, коли український нарід брав участь у війнї в імя своїх власних ідеалів, теперішня українська суспільність піддала ся несвідомо впливам пацифістичних ідей. Скріпленню впливів пацифістичної пропаґанди пособляли серед української суспільности в значній мірі також антимілїтаристичні ідеї. Загалом треба сказати, що певне помішанє двох зовсїм ріжних ідей, іменно

ідеї пацифістів та ідеї антимілїтаристів, дасть ся замітити не тільки серед української суспільности, але навіть в широких сферах европейського населеня загалом, іменно в тих сферах, до яких дійшли ідеї антимілїтаризму яко інтеґральна часть демократичного світогляду. Завдяки сьому навіть члени революційних партій були подекуди рівночасно проповідниками пацифістичних ідей!

„Розумієть ся, що таке помішанє двох ріжних ідей могло наступити лише дякуючи зовсїм поверховному та формалїстичному способови думаня. Хто під впливом самого звука слова тратив вгляд в суть понятя, у того мілїтаризм і мілїтарний рух зливали ся в одно. А тим часом мілїтаризм се лиш певна система мілїтарного руху. Система, повязана тїсно з теперішним устроєм держав, система, що випливає з сучасного капіталїстичного ладу. Противенством для мілїтаризму — се не пацифізм, але инша система мілїтарного руху, приміром народна мілїція. Пацифізм перечить всьому: мілїтаризмови, народній мілїції, а навіть революції. Пацифізм носить в собі зародки і суспільного і національно-полїтичного квієтизму. У своїй найдальше доведеній консеквенції санкціонує певний суспільний лад і певні державно-полїтичні уґруповання, за для зміни котрих оружна боротьба являєть ся конечним і необхідним засобом.

„Усї тії ясні правди попали серед української суспільности у занедбанє. Не було у нас анї одної серіозної спроби теоретично їх розглянути. Цїлі поколїня нашої молодїжи виховували ся в такім туманнім помішанню згаданих двох ріжних ідей — а се довело до того, що на мілїтарний рух серед Поляків з нашого боку дивили ся з насмішкою „ідейної“ висшости та „проґрамової“ непорочности. Довело до того, що коли у нас появили ся початки мілїтарного руху, то заходи сї попали на цїлком непідготований, а навіть ворожий ґрунт. І треба було що йно вибуху війни, треба було цїлого скомплїкованого апарату ріжнородних впливів, щоб становище української суспільности до мілїтарного руху змінило ся. Вправдї, ся зміна була більше формальна, бо до сутевої зміни так нагло і в такім короткім часї не могло дійти. Але сам факт зміни становища, факт виставленя полку Українських Січових Стрільцїв, мусить мати дуже далеко йдучі і глибоко в душу народа сялаючі наслїдки“.

Ось так характеризує на основі реальних фактів становище української суспільности в Галичинї український соціяль-демократ в Австрії, сам чинний учасник сього життя. І його характеристика пророчисто вказує на те, що лиш порожною фантазією, витвором затуманеного мертвими формулами розуму є наведені нами висше міркованя „Бо-

ротьби“ про поширенє перед війною мілїтаристичного настрою серед української суспільности в Галичинї. „Боротьба“ бездумно граєть ся словами „мілїтаризм“, „австрійський імперіялїзм“, „націонал-демократи“ і т. д., а на основі сих „страшних“ жупелів тче глубоко соціяль-демократичні, як їй здаєть ся, висновки про зріст впливів буржуазної ідеольоґії, про австрійський льояльїзм, про ослабленє демократичних позицій галицьких Українців. А в дїйсности — вся її „фільозофія“ виїденого яйця не варта.

В статї тов. Темницького є одно місце, під яким повинен підписати ся кождий розумний український соціялїст, а іменно місце, в якім він говорить про становище до війни української соціяль-демократії в Австрії.

„Що до антимілїтаризму — то проґрамово визнавали його лише соціяль-демократи, а так від більшого свята також радикали. Але соціяль-демократи свого становища не змінили. Досить вказати на ріжницю між антимілїтаризмом і пацифізмом, досить пригадати, що соціяль-демократія все була і є не тільки за оружною боротьбою в обороні полїтичної свободи, коли та являєть ся загроженою, але навіть за оружною боротьбою за свободу, коли обставини так складають ся, що оружною боротьбою можна здобути свободу.

„В слїд за тим факт, що українські соціяль-демократи приняли живу участь в орґанїзації українських добровольців до війни проти Росії, випливає як раз з проґрамового становища соціяль-демократії і до мілїтаризму й до війни.

„Адже нїхто не скаже, що орґанїзованнє Українських Січових Стрільців се абдикація перед системою мілїтаризму — якраз противно, є се реалїзованнє системи народньої мілїції, а всїм повинно бути звісно, що власне соціялдемократія домагаєть ся заступлення сталого війська народньою мілїцією.

„Соціялдемократія не була нїколи проти кождої і всякої війни, лише проти війни певної катеґорії. Коли якась війна — як теперішна проти Росії — має принести висвободженнє народнїх мас з полїтичного ярма, має дати волю поневоленим народам — то проти такої війни не може бути анї один щирий соціялдемократ. До боротьби проти царату, ворога волї, поступу і світла, до боротьби проти „тюрми народів“ — повинні стати всї, хто може оружно бороти ся.

„Правда, соціялдемократи є за удержаннєм мира, але не мира за всяку цїну. Колиби приміром цїною мира мало бути те, що Галичина малаб відпасти від конституційної Австрії, а підпасти під руку російського царя — анї один український соціялдемократ такої цїни за мир не заплатив би.

„І ще одно мусить бути тут сказане: доки істнують клясові противенства, не може бути мира, бо клясові противенства мусять довести до революційної боротьби, до висвободження поневоленої кляси. Доки істнують пануючі і поневолені народи — не може бути мира, бо кождий нарід має право самостійно і незалежно порядкувати своїми справами, а коли инакше не йде — оружною боротьбою добути собі те право.“

Як же вплинула війна на українське громадянство, як треба оцінювати факт орґанізації Українських Січових Стрільців? На се ми знаходимо в статї тов. Темницького таку відповідь, з якою можемо лише згодити ся:

„Війна поставила всї ті питання рубом, приневолила ними заняти ся і розігнала той мрачний туман, в якім наша суспільність куняла. Спричинила не переоцінку — але виясненнє.

„Не було часу на теоретичне розбираннє питань, на вияснюваннє дорогою дискусій — вияснено їх практичним вчинком: виставленнєм корпусу наших добровольців. І власне виставленнє корпусу „Українських Січових Стрільців“, участь того корпусу в оружній боротьбі проти Росії має для нас кольосальне значіннє.

„Передусім ідея нашої державної самостійности, про котру ми на довгі часи були призабули, котру ми в останній добі нашого полїтичного життя вправдї знову воскресили, але лише в сфері теоретичних ідеалів і душевних бажань, стає для нас тепер цїлю, за для якої йдуть наші добровольцї у бій. Вирозумована ідея всякає в кров народу, стає невіддїлимим складником народнього орґанїзму, природною частиною його душі.

„Кров, пролята на полї бою добровільно і за ясно усвідомлену цїль, підносить нашу суспільність з тих низин, де невольник хилить ся під ногами свого пана і в покорі приймає удари — до тих вершин, де свідома свого достоїнства і змагаюча до своєї мети суспільність стає до отвертої боротьби проти того, хто неволить її.

„З тою хвилею, коли тисячі галицьких Українців зголосили ся добровольцями до боротьби на життє і смерть за визволеннє України — увійшла нова душа в тїло нашого народа! Злетїли з нас кайдани, правда не тії, які силою факту, що над українським народом панує наїздник, вяжуть свободу наших рухів, але ті далеко гірші, тяжші і соромнїйші кайдани, про котрі сказав Франко: „але ум мій є раб і душа моя раб“.

„Які не булиб реальні зміни, котрі сучасна війна нам принесе — для психольоґії нашого народу зостанеть ся на завжди значіннє епохального внутрішнього перевороту. Підєм поваги для самих себе як народу, що з власної волї кладе життє і проливає свою кров, щоби здійснити свою збірну постанову — зостанеть ся, як би там не було, скарбом нашої національної псіхи, скарбом, якого ніякий ворог нам не забере, скарбом, що на вік зостанеть ся гордощами і життєвою іскрою для сучасних і грядучих поколїнь! Своїми добровольцями український нарід доказав, що його ідея полїтичної незалежности — се не якась високопарна фраза, але клич, що сягає у глибину народнїх мас і є вже досить сильний до того, щоб тії маси двигнути у вир оружної боротьби. В серпнї 1914. року скінчив ся період української історії, якого початком був упадок останнього народнього постання, невдача останньої спроби узискати незалежність. Леґіон Українських Січових Стрільців уводить нас в нову епоху. На аренї европейських подій перестаємо бути пасивною силою, якої рухами кермує чужа рука. Відзискуємо назад нашу колишню активність і самі собі визначуємо шлях. Стаємо чинником, що має власну волю і змагає до власної цїли.

„Через леґіон Українських Січових Стрільців, що у сучасній европейській війнї бере активну участь і під нашим національним стягом веде кріваву боротьбу проти найбільшого нашого ворога, входимо поміж воюючі европейські народи на рівних обовязках і рівних правах. Історична судьба звела нашу участь в европейській війнї до одного леґіону — але хоча той леґіон не богато може вплинути на вислїд війни, то всеж таки він буде нашою леґітимацією там і тодї, коли і де ліквідуватиметь ся сучасну війну.

„Ми віримо, що сучасна европейська війна принесе визволеннє українському народови, а почуваємо, що визволеннє се окуплюємо власною нашою кровю і життєм найкращих наших людей. Ся власне обставина, шо таке почуттє в нас родить ся, і що родить ся на твердій основі фактів — дає нам друге почуттє — почуттє, що ми народ, який не тільки має свою минувшину, але народ, що має волю бути народом і має силу бути народом.

„Факт участи Українських Січових Стрільців у війнї мусить мати великий вплив і на відносини других народів та держав супроти українського народу. Наш леґіон добровольців є для кождого доказом, що українсский народ потрапить за свої права стати до оружного бою, що не зрези-

ґнував зі своїх прав до незалежного істновання, що готов здійсненнє сих прав силою переперти.

„З сего обставиною мусїтиме числити ся кождий, хто прийде у сяку чи таку стрічу з українським народом.

„І коли до вибуху сучасної війни могло декому здавати ся, що довголїтне ярмо поневолило на вік цїлий український нарід і що нарід сей став нездатний реаґувати навіть на найтяжші кривди — то сей погляд мусить тепер перейти до історії. Цїлий світ, близші чи дальші сусїди, мусять числити ся з тим, що дякуючи европейській війнї, український народ виступив на арену, сказав, чого хоче і до чого стремить, і з тої арени незаспокоєний у своїх полїтичних змаганях не дасть себе анї усунути, анї силою струтити: місця свого на нїй боронитиме кровю і залїзом!“

Як і треба було сподївати ся, та частина українського народу, що є в Галичинї, найбільше свідома національно, найбільше вироблена полїтично, в сїй війнї мусїла узяти на себе головний тягар боротьби за визволенє цїлого народу. Оружна боротьба ще не скінчила ся. Годї знати, який буде остаточний її вислїд з мілїтарного погляду. Одно лиш можна сказати з певністю — скорше чи пізнїйше, а український нарід таки добєть ся своєї незалежности. Пролита тепер кров, не буде пролита надурно!

Вийшли з друку такі брошури:

М. Михайленко — Національне питаннє в Росії й війна. Зміст: I. Національна справа й держава; II. Національна справа в російській державі; III. Українська національна справа в російській державі; IV. Український нарід і теперішна війна.

Юрій Ручка — Російські соціялїсти й теперішня війна. Зміст: Передмова редакції — Українці, Росія й війна; Вступ — Характеристика російського соціялїстичного руху; I. Російські соціялїсти й теперішна війна; II. Критика поглядів Плєханова і Троцкого в справі теперішної війни; III. Будучність інтернаціоналу й федерація держав; IV. Висновки; Додаток — погляди німецького соціялїстичного посла Лєнша про будучність царату.

М. Михайленко — Росія й Україна. Зміст: Передмова редакції; I. Вступ; II. Полїтика російського уряду супроти України. 1. Від Переяславського договору до повного зруйновання самостійности України. 2. Російський уряд супроти українського національного відродженя; 3. „Конституційна Росія“ й українська справа; III. Українська справа й російське громадянство. 1. Від початку 19-ого столїття до революції 1905—1906 років. 2. Під час „конституційної“ ери. Додаток — Розвиток польської полїтичної думки в українській справі. IV. Росія й українська справа в Австрії. V. Українська справа й польсько-російські відносини; VI. Протиукраїнські пляни Росії в теперішній війнї; VII. Україна й теперішня війна.

М. Залїзняк — Самостійна Україна — несоціялїстичне гасло?

М. Залїзняк — Українці, Росія й війна. (Замітки й матеріяли.)

М. Михайленко — „Визвольні Манїфести“ російського уряду в теперішній війнї. Зміст: Манїфест до Поляків; Манїфест до народів Австрії; Манїфест до „російського народу“ в Австрії; Російське поступове громадянство на послугах російського уряду.

В. Лїбкнехт — Чи Европа має скозачіти? Зміст: Від редакції; Передне слово; Сором Европи; Війна на сході; Завіщанє Петра Великого; Війна на овиді; До полїтичної ситуації; Полїтичне положенє; Слово до німецьких соціялдемократів; Чотири тиждні пізнїйше.

В німецькій мові вийшли:

Georg Ruczka: Die russischen Sozialisten und der gegenwärtige Krieg.

Georg Ruczka: Die französischen Sozialisten und der Krieg.

Друкують ся або готують ся до друку:

1. **Галичина й її національне значінє для України.**
2. **Українська Галичина — окремий коронний край.**
3. **Х. Житловський — Соціялїзм і національне питанє.**
4. **М. Борисов — Соціялїзм і проблєма національної автономії.**
5. **Національна справа й Партія Соціялїстів-Революціонерів.**
6. **К. Кавтський — Національність й інтернаціональність.**
7. **К. Кавтський — Національна держава, імперіялїстична держава й союз держав.**
8. **Дмитро Сметанка — Соціялїзм, завойовницька полїтика, патріотизм і націоналїзм.**
9. **В. Василенко — Світова війна.**
10. **І. Сокира — Хай Европа козачіє!**
11. **Е. Бернштайн. — Інтернаціонал робітничої кляси й европейська війна.**
12. **Ф. Волховський: Як мужик став довжником у всїх.**
13. **Ф Волховський — Казка про неправедного царя,** друге українське виданнє.
14. **Ф. Волховський — Казка про салдатську душу,** друге українське виданнє.
15. **А. Бах — Цар — Голод,** друге українське виданнє.
16. **В. Рюминський — Повстанє селян в Анґлії,** друге українське виданнє.
17. **М. Драгоманів — Віра і громадські справи,** друге українське виданнє.
18. **Др. Осип Назарук: Що се є; суспільні кляси, боротьба кляс, буржуазія, пролєтаріят, капіталїзм і орґанїзація?**

Едвард Бернштайн.

Інтернаціонал

робітничої кляси й европейська війна.

Переклав з німецького О. М.

1. Залишенє масових страйків проти війни. 2. Завданя соціялїстів в парляментах і війна. 3. Інтернаціональна соціялдемократія і російсько-австрійсько-сербський конфлїкт. 4. Соціялдемократія в парляментах Німеччини і Франції й европейська війна. 5. Бельґійська робітнича партія і війна. 6. Робітничі партії Анґлії і війна. 7. Соціялїсти Сербії і Росії і війна. 8. Становище робітничих партій в невтральних державах і війна. 9. Вигляд. 10. Додаток: *а)* Становище російських, українських, польської, чеської, румунської, сербської і болгарської соціялдемокатичної партії, *б)* Становище німецької соціялдемократії в справі буджету в воєннім році.

Іван Сокира

Хай Европа козачіє!

Зміст: В ярмі панслявізму! — Експозитура царату на Балканї? — Забороло проти московської небезпеки. — Чи помирились з царом? — Пасерб російського соціялїзму. — Марінїзм — чи мілїтаризм? — Воєнні троюдники? — Опікун брехнї? — Новий інтернаціонал? — Закінченє.